

ממילא מרשיעים את כולם

בועז סנג'רו

השבוע פורסם, כי מספר האונות הסתר שמבצעת המשטרה הוכפל בתוך עשור, וכי בתי המשפט אישרו בשנה שעברה כ-3,500 בקשות של המשטרה להאזנה לאזרחים, גם לחשודים בעבירות קלות, ורק שתי בקשות נדחו ("הארץ", 3.6).

ברצוני לקשור נתונים אלה עם חמש תופעות נוספות. תופעה אחת היא אישור בקשות המעצה בשנת 1996, בעקבות דו"ח מבקר המדינה שהתריע על כך שהמשטרה עוצרת יותר מדי אזרחים, נחקק חוק מעצרים חדש ובו עילות מעצר מוגדרות ומצומצמות יחסית. בחודשים הראשונים אכן פחת מספר המעצרים, אולם לאחר שנוכחו בפרקליטות כי השופטים מאשרים את בקשות המעצר כת מול שלשום, החלו לבקש יותר ולקבל יותר, ומספר המעצרים השנתי עלה בעקבות מ-37 אלף ערב חקיקת החוק החדש (שנועד לצמצם את מספר המעצרים) לכ-60 אלף כיום. המטרה משתמשת במעצר להפעלת לחץ על נחקרים להודות בעבירות המיוחסות להם – בניגוד גמור לחוק המעצרים. בנוסף, הודאה הניתנת תחת לחץ המעצר לא מלמדת אם האדם אכן עבר את העבירה, או שכוח הסבל שלו קטן והוא מוכן להודות רק כדי להשתחרר ממעצר.

התופעה השנייה היא אישור כמעט של כל בקשות המשטרה לצווי חיפוש, והשלטי שית היא אישור של כמעט כל עסקאות הטיעון. באותם המקרים הנדירים שבהם שופטים אינם מאשרים עסקה, אין זה מחשש להרשיע עשה של חף מפשע, אלא מחשש שהעונש המורכב סכס אינו די חמור.

כך הגענו למצב שבו רוב מכריע של ההליכים הפליליים – בין 80% ל-90% – מסתיים בעסקות טיעון, מבלי שמציגים הוכחות ומבלי שמכררים אם הנאשם עבר את העבירה שבה הוא מורשע. אין ספק שבין רכבות המורשעים כך יש קבוצה משמעותית של חפים מפשע, המעדיפים הרשעה בעבירה פחות חמורה עם עונש קל יחסית, על פני הסיכון בהרשעה בעבירה חמורה עם עונש כבד.

אם גם השופטים שבוים בקונספציה של אשמת החשוד, כמו חוקרי המשטרה והתובעים – אולי המערכת כולה מיותרת

התופעה הרביעית היא, שבתי המשפט מרשיעים כמעט את כל הנאשמים. שיעור הזיכויים הוא שבר אחוז. עד לפני שנים אחדות נהגה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לפרסם נתון זה, ובשנה מסוימת הגיע שיעור ההרשעות ל-99.9%. רק אחד מאלף זוכה, כמעט כמו לזכות בהגרלה. אז פנתה הנהלת בתי המשפט אל הלשכה בטענה שהנתון הזה מטעה ופוגע באמון הציבור במערכת, והלשכה "התקפלה" ושינתה את אופן הצגת הנתונים – אך לא את המציאות. זיכוי הוא מאורע נדיר בישראל, כחיה בסכנת הכחדה. על רקע שיעור ההרשעות הקרוב מדי ל-100%, לא פלא שכמעט כולם מורשיעים במסגרת תעשיית עסקות הטיעון – גם האשמים וגם החפים מפשע. תופעה חמישית ואחרונה היא, שכמעט

כל הערעורים על ההרשעות נדחים. למעשה, נוכח הלכת האי-התערבות (או שמא אי-התאמצות?) שלפיה ערכאת הערעור לא נוטה להתערב בממצאים עובדתיים ובמיוחד לא במהימנות עדים, ומכיוון שהרשעות חפים מפשע לא נוצרות מטעויות משפטיות אלא מטעויות עובדתיות, הערעור הפלילי הישראלי הוא עקר.

את הדברים הבאים אני כותב בצער רב. אם גם השופטים שבוים בקונספציה של אשמת החשוד, כמו חוקרי המשטרה הלוקים ב"ראיית מנהרה" ומחפשים רק ראיות המפלילות את החשוד שבידיהם ואינם חוקרים בפתיחות בכיוונים אחרים; ואם ממש כמו התובעים הסומכים בעיניים עצומות על חוקרי המשטרה, גם השופטים סומכים בעיניים עצומות על התובעים ועל החוקרים – מי יגן על החפים מפשע?

ואם ממילא לא מגוננים עליהם, מה צורך לנו במערכת שלמה של בעלי תפקידים המקבלים משכורות? אולי הגיעה העת להודות שזהו המצב, ללא הריטואל המיותר של כביכול שיקול דעת שיפוטי לפני החלטת הרת גורל על האונת סתר, על מעצר, על חיפוש, על אישור עסקת טיעון, על הרשעה ועל דחיית ערעור?

השופטים העבירו את מוקד הכוח מבתי המשפט לפרקליטות ולמשטרה. נדרש שינוי תפיסתי כדי להשיב לציבור את משפט הצדק, גם אם הדבר יקטין את תפוקתה של תעשיית ההרשעות, המעצרים והמאסרים – שממילא כבר הגיעה לרמה כואת, שאין די מקומות כליאה כדי להשיבועה.

פרופ' סנג'רו מלמד במרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן ובמכללה האקדמית ספיר